Вайнтрауб М.А.
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

ВИМОГИ ДО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

У статті обгрунтована необхідність підвищити вимоги до підготовки сучасного викладача професійної школи. Крім своїх функціональних обов'язків, педагог має володіти сучасними інформаційними технологіями, знанням новітніх досягнень у науці й техніці, а також підвищувати свій методичний рівень. За відповідним рейтингом викладача можна аналізувати його постійний розвиток.

Ключові слова: *рейтинг викладача, професійна школа.*

Постановка проблеми

Динамічні зміни, які відбуваються останнім часом у професійно-технічній освіті (ПТО), спрямовані на те, щоб допомогти випускникам професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) у професійному самовизначенні, сформувати та розвинути в них такі якості, як творчий пошук, високі професійні знання та навички. Усе це вимагає нових підходів до підготовки і майстра виробництва, і викладача ПТО.

Актуальною проблемою залишається недостатній рівень підготовки сучасного вчителя. Крім своїх функціональних обов’язків, педагог має володіти сучасними інформаційними технологіями, знанням новітніх досягнень і постійно підвищувати свій методичний рівень.

Інтеграційні підходи до навчання, які запроваджуються нині в ПТО, вимагають від учителя високої методичної культури, яка є найвищим показником його професійної компетентності. На жаль, викладачі та майстри виробництва ПТНЗ недостатньо цікавляться новітніми науково-методичними педагогічними технологіями. Освітні програми теж в багатьох випадках не відповідають вимогам ринку праці.

Тому треба розробити нові підходи до підвищення якості ПТО, що мають підвищити рівень сучасної педагогіки у середніх спеціальних навчальних закладах. Це сприятиме підвищенню кваліфікації майбутніх фахівців у різних галузях виробництва та послуг.

На думку Д.Тхоржевського, у викладачів ПТНЗ мають бути такі риси, як:

висока фахова кваліфікація, гарна психолого-педагогічна та методична підготовка [1].

Питання підвищення ефективності професійно-технічної освіти досліджували С.Ничкало, В.Радкевич, В.Мадзігон, В.Аніщенко, А.Михайличенко, І.Васильєв та ін. На погляд багатьох учених, розвиток професійно-технічної освіти передбачає створення умов для реалізації творчої діяльності кожного учня, структурування змісту предмета з урахуванням міжпредметних зв'язків, профорієнтацію учнів на роботу в різних сферах виробництва тощо.

Як відомо, ефективність навчального процесу в майстернях ПТНЗ залежить від особистості вчителя, його вміння організувати процес викладання дисципліни. Наприклад, вкрай важливо, щоб викладач ПТНЗ технічного профілю володів сучасною теорією розв'язання винахідницьких задач, що надає можливість створити на уроках атмосферу інтелектуального пошуку та творчості.

Аналіз складу педагогічних працівників у системі професійно-технічної освіти України свідчить про недостатній рівень кваліфікації. Підвищення кваліфікації проходить у плановому порядку один раз на п'ять років, але це недостатньо.

На всю країну працюють лише один коледж, сім індустріальних технікумів, один вищий навчальний спеціалізований заклад УІПА в Харкові, в деяких інститутах є ще інженерно-педагогічні факультети з профілю самих інститутів.

Поряд з цим в Україні відчувається розрив між високим рівнем інформаційно-інноваційних перетворень в освіті та відносно низьким рівнем використання наукових і технологічних досягнень безпосередньо в навчальному процесі. Тому *метою* статті є розгляд сучасних вимог, що ставляться до викладача ПТНЗ.

Виклад основного матеріалу

Заходи Міністерства освіти і науки України щодо вдосконалення роботи з керівними та педагогічними кадрами системи професійно-технічної освіти, які затверджені наказом МОН України № 591 від 19.07.2004 р., передбачають запровадження форми екстернату з метою індивідуалізації та диференціації підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів системи ПТО.

Тим часом на деяких підприємствах робота з підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів в основному здійснюється завдяки проведенню короткострокових семінарів або поточної методичної роботи. Крім того, фахівець у певній галузі, який приходить викладати у професійно-технічний нав-

чальний заклад, не володіє достатньою професійною мобільністю в умовах мобільного ринку освітніх послуг. Під натиском освітніх потреб регіонального ринку праці ПТНЗ вимушені міняти структуру прийому учнів на різні професії та спеціальності при максимальному збереженні вже існуючого педагогічного кадрового складу.

Сьогодні система ПТО не встигає швидко реагувати на нові процеси на ринку праці, через що виникають протиріччя між вимогами державних органів, суспільства й виробництва до професійного рівня педагогічних кадрів, які не мають достатньої кваліфікації. Тому треба подумати про розроблення нових, загальних для всіх професій ПТО кваліфікаційних вимог, що стосуються інтелектуалізації та інформатизації праці, поєднання цієї праці з управлінськими, менеджерськими, підприємницькими функціями та бізнесом, з тенденціями творчого підходу. Проте все це несумісне з традиційними кваліфікаційними вимогами, оскільки динаміка ринку праці діє всупереч консерватизму професійно-технічних освітніх структур.

Вирішення цих питань передбачає розроблення типової навчально-програмної документації підвищення кваліфікації, основою якої може бути стандарт або мінімальний (обов'язковий, базовий) обсяг знань, умінь і навичок з психолого-педагогічної підготовки для кожної педагогічної категорії окремо.

Щоб навчити учнів виконувати проекти та професійні навички, викладач має володіти прийомами винахідницького мислення, працювати з інформаційними джерелами, вносити розвивальний компонент у навчальний процес, бути компетентним в інших галузях науки і техніки.

Уміння інтегрувати у навчальний процес та виявляти міжпредметні зв'язки виключає дубляж у вивченні суміжних дисциплін і поглиблює знання учнів.

В умовах створення стандартів різних професій, які відбуваються в сучасній професійно-технічної освіті, викладачу конче потрібно розвинути в учнів компетенції майбутніх фахівців. Компетенції, яких вимагають сьогодні роботодавці, включають рівень знань і вмінь працівника, вміння працювати самостійно, творчо, приймати рішення в нестандартних ситуаціях та ін.

Зміни, які відбуваються у професійно-технічної освіті в напрямі європейської інтеграції, вимагають перегляд вимог до особистісних і професійних якостей викладачів. Це є і професійна ерудиція, і творчість, які надають можливість швидко орієнтуватися в умовах зростаючої конкуренції на ринку праці.

Фундаментальність підготовки вчителя полягає в широті та міцності його знань, що дадуть можливість при удосконаленні та саморозвитку вийти на високий рівень професійної компетентності з можливістю безперервного підвищення кваліфікації.

На підставі вищевикладеного можливо запропонувати рейтинг викладача, який має забезпечити спрямування на його розвиток. Серед компонентів цього рейтингу слід відзначити: професійні якості, досвід роботи, постійне підвищення кваліфікації, публікацію результатів науково-педагогічних досліджень; розроблення нових методик викладання дисциплін, підручників і посібників, які відповідають сучасним технологіям; участь у роботі з обдарованою молоддю (олімпіади, виставки, участь у конкурсі Малої академії наук тощо); собистісні якості: високу культуру, творчі здібності, розвинену риторику, глибокі знання теорії та практики педагогіки і психології тощо.

Безумовно, без постійної підтримки держави, тобто підвищення на належному рівні кваліфікації викладачів, зростання їхньої заробітної плати та престижу, досягти оптимізації професійних якостей педагогів буде вкрай складно. Отже, тільки за умови врахування всіх цих розглянутих аспектів можливе підвищення якості підготовки викладачів професійної школи та, врешті, підвищення якості навчання.

Подальше дослідження цих аспектів стосується розроблення рейтингів викладачів і керівників професійних навчальних закладів.

Майбутній педагог мусить орієнтуватись у розглянутих сучасних технологіях навчання, в їх цілях, основних концептуальних положеннях, особливостях методики. Це надасть йому можливість швидше опанувати технології конкретних навчальних предметів, до викладання яких готувався у процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі. Окрім того, орієнтація у наявних технологіях навчання слугує добрим стимулом для творчості в навчальному процесі у майбутній педагогічній діяльності, а також педагогічною основою для створення власної авторської технології навчання.

Як відомо, урок має загальну схему «мета – засоби – результат». Щоб досягти цього результату, потрібна цілеспрямована взаємодія вчителя й учня. Мета уроку забезпечує розв’язання освітніх, виховних і розвивальних завдань. Учитель має визначити ланцюг умінь, знань, навичок і рівень творчого мислення учнів. Серед дидактичних завдань організаційного етапу розрізняють підготовку учнів до роботи на уроці, опанування нових знань, сприйняття, осмислення, систематизацію й узагальнення засобів, шляхів і методів, що призвели до цього узагальнення. Після визначення дидактичного завдання для різних етапів уроку слід підібрати методи навчання, які мають забезпечити послідовні дії вчителя й активну діяльність суб’єктів навчання.

Серед методів навчання сучасному викладачу треба використовувати методи організації та керування навчальною діяльністю учнів, методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності, методи контролю та корекції знань, методи ТРВЗ.

Розвиток творчого мислення суб’єктів навчання за допомогою ТРВЗ

здійснюється за такими напрямами:

- знайомство учнів з окремими прийомами, принципами, методами ТРВЗ при вивченні відповідного матеріалу, в якому їх можна використати;
- разом із учнями побачити, який прийом, принцип або метод ТРВЗ вивів на швидкий шлях до розуміння, як розв'язати задачу;
- вибір того чи іншого прийому, принципу чи методу ТРВЗ здійснюється залежно від змісту навчального матеріалу. Тому у наступному матеріалі, коли учні повторно зустрічаються з ним, треба фіксувати увагу на вже знайомих підходах;
- комплексне використання різних прийомів АРВЗ, принципів і методів ТРВЗ у різних їх комбінаціях;
- відпрацювання у суб'єкта навичок самостійного використання ТРВЗ.

Отже, результат будь-якого уроку визначається передусім рівнем підготовки вчителя та майстерністю сучасного викладання.

Цілком очевидно, що втілення розглянутих технологій навчання у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи залежить від підготовленості вчителя, а це вимагає подолання монологічності в навчально-виховній діяльності вчителя; визнання творчого потенціалу суб'єкта навчання, перехід до педагогіки партнерства, співпраці; відмову від інтелектуальності, в якій переважають формально-логічні структури мислення, які не піддаються сумніву. Якщо вчитель подолав ці труднощі, це означає, що він подолав у собі авторитаризм, і для подальшого сприйняття ідей нових педагогічних технологій він має:

- навчитися виконувати соціальне замовлення часу, передбачати і передчувати більше ніж сьогодні і працювати так, щоб його учні були прийняті завтрашнім днем;
- постійно займатися самоосвітою: читанням, засвоєнням механізмів створення нових технологій і використання банку технологій з досвіду кращих вчителів при формуванні своєї технології навчання учнів;
- бути проінформованим про сутність освітніх традиційних та інноваційних технологій;
- вільно володіти таким набором дидактичних методів, прийомів та організаційних форм, які складають основу індивідуальної професійної майстерності;
- бачити наявність сучасного навчально-методичного оснащення викладання предмета, що виявляється в авторських програмах, підручниках, посібниках, методичних рекомендаціях тощо;
- формувати характерні риси особистості (інтуїцію, манеру спілкування, акторські й організаторські здібності), що підсилюють дійовий вияв професійних умінь;

- знати теорію навчання і виховання, оскільки власний досвід формується на традиційних засадах, без яких неможливі оригінальні професійні знахідки;
- навчитися умінням саморегуляції, здатності оцінювати, розпізнавати кожну ситуацію, аналізувати власний досвід і досягати творчого стану.

Висновки

Отже, на підставі вищевикладеного можливо запропонувати рейтинг викладача, який має забезпечити спрямування на його розвиток.

Серед компонентів цього рейтингу слід визначити: професійні якості, досвід роботи, постійне підвищення кваліфікації,публікацію результатів науково-педагогічних досліджень, розроблення нових методик викладання дис.-циплін, підручників і посібників, які відповідають сучасним технологіям; участь у роботі з обдарованою молоддю (олімпіади, виставки, Мала академія наук тощо); особистісні якості: високу культуру, творчі здібності, розвинену риторику, глибокі знання засад теорії та практики педагогіки та психології тощо.

Безумовно, без підтримки держави щодо підвищення на належному рівні заробітної плати та престижу викладачів досягти це буде вкрай складно. Отже, тільки за умови врахування всіх цих розглянутих аспектів можливе підвищення якості підготовки викладачів ПТО й якості навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тхоржевський Д. Методика трудового та професійного навчання: в 3-х ч. / Д.Тхоржевський. — К.: РННЦ «ДІНІТ», 2000. — 248 с.

2. Маляко В.О. Концепція виховання творчої особистості / В.О.Маляко // Радянська школа. — 1991. — № 5. — С. 47–51.

3. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І.А.Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І.А.Зязюна. — К.: Віпол, 2000. — С. 11–57.

4. Ничкало Н.Г. Проблеми педагогічної освіти у діяльності наукових шкіл / Н.Г.Ничкало // Теоретичні та методичні засади рови тику педагогічної освіти: педагогічна майстерність,творчість,технології: зб. наук. праць / за заг. ред. Н.Г.Ничкало. — Х.: НТУ «ХПІ», 2007. С. — 80–89.

5. Радкевич В. Інноваційна спрямованість змісту і технологій професійної освіти / В.Радкевич // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: тези доп. звітн. наук.-практ. конф. (22–23 квітня 2009 р.) / за ред. В.О.Радкевич. —Х.: Компанія СМІТ, 2009. — С. 7–11.

6. Вайнтрауб М.А. Основы технического творчества / М.А.Вайнтрауб. — К.: «Віпол». — 270 с.

7. Програми розвитку творчого мислення учнів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв та гімназій: метод. рекомендації / М.А.Вайнтрауб. — К.: ІСДО, 1995. — 92 с.

В статье обоснована необходимость повысить требования к подготовке современного преподавателя профессиональной школы. Кроме своїх функциональных обязательств, педагог должен владеть современными информационными технологиями, знанием новейших дострижений в науке и технике, а также повышать свой методический уровень. Введя соответствующий рейтинг преподавателя, можно анализировать его постоянное развитие.

Ключевые слова: *рейтинг преподавателя, профессиональная школа.*

In t*he article justifies the need to increase training requirements for current teacher professional shkoly.Krome its functional obligations, the teacher should possess advanced information technologies, knowledge of the latest achievements in science and technology, as well as increasing свій methodical level. By entering the appropriate rating teacher can ensure its continued development.*

Key words*: rating teachers, vocational schools.*